

RECORDS LITERARIS=

!!!!-----!!!!

Sovint al menys cada setmana, Mossèn Gudiol demanava audiència al senyor bisbe. I quan es feia una adquisició important anava immediatament a comunicar la notícia al Dr. Torras. Si l'objecte no era fàcilment transportable el Senyor Bisbe pujava a veure'l. De cada visita Mossèn Gudiol en tornava carregat de llibres, diaris i revistes amb destí a la biblioteca. Quan el feix era massa feixuc, potser perquè el senyor bisbe havia fet una neteja de paperalla, anavem a retirar-lo a la tarda, a l'hora que el Dr. Torras era a passeig. En aquestes ocasions, Mossèn Gudiol tafanejava discretament la taula de treball del senyor Bisbe i jo també. Sobre la taula solia haver-hi sempre una pastoral en construcció, escrita en quartilles grans. Mossèn Gudiol, fent-me observar que rarament s'hi veia paperassa de cùria, ho comentava dient que el Doctor Torras, abans que bisbe, era un intel·lectual, un doctor de la Església. Deia Mossèn Gudiol que en aquella taula hi havia alguns llibres inamovibles, entre ells la Bíblia, més d'un volum de la "Summa" de Sant Tomàs i la Divina Comèdia. Recordo molt bé que un dia Mossèn Gudiol va dir-me: "Tè, hi torna haver el "Faust" de Goethe." Ja l'hi havíem vist un altre vegada. Segurament Mossèn Gudiol, amb el seu instint d'arxiver i

periodista sofria de no poder remenar aquella taula. Però, jo m'hi havia ben fixat: no va tocar mai ni un paper ni un llibre. Adhuc a distancia, el Bisbe Torras feia molt respecte.

Aquells arribades de llibres procedents de la taula del Doctor Torras feia eren per a mi i els meus companys una festa major. Respecte als diaris es coleccionava el " Diario de Barcelona " i en el meu temps es rebé l'ordre del senyor Bisbe de coleccionar " La Veu de Catalunya." Quant als llibres, mossén Gudiol feia ben bé el que li semblava. Com que la biblioteca era pleníssima, generalment anaven a les llibreries de les golfes. El Senyor Bisbe se'n reservava molt pocs.

Rebia el Doctor Torras la major part dels llibres catalans que s'anaven publicant. Els enviaven llurs autors amb unes dedicatòries reverencials. Generalment els llibres de poesies pujaven a la biblioteca sense que el senyor Bisbe n'hagués tallat ni un full. Podria citar d'algun llibre de versos que contenia una poesia dedicada al Doctor Torras, però ell ni se n'havia adonat.

Quan Mossén Gudiol feia la tria de llibres cada vegada que en passava algun de poesies el tirava per terra alegrement en senyal de menyspreu per a la poesia que a Vich en deien " modernista ". Per adobs molts d'aquets llibres empraven l'ortografia de " L'Avenç " que tant indignava a tota la penya de

la Secretària del Museu, especialment al Canonge Collell i a Mossén Gudiol. A Vich, aquesta ortografia era considerada arbitrària i esquerrana.

El gest de tirar els llibres a terra significava que aquella era la meva part. Un dia vaig voler establir fins on arribaven els meus drets sobre aquells llibres. " Procura -va respondre rient Mossén Gudiol- que no els vegi gaire per aquí, si no vols que els tiri a l'estufa." Això ho deia mig rient, però aquest home realment important, era tan violent que era capaç de fer-ho. Referint-se a aquesta mena de llibres un dia va dir més seriosament : " A la Biblioteca no els hi posaré mai si no m'ho manen." Intrepretant el pensament de Mossén Gudiol aquets llibres rodaven per la meua penya; me'ls podia emportar, cosa que no hauria fet mai amb un llibre catalogat. I no calia pensar en tornar-los....

Hi havia, però, uns llibres de poesies que el Bisbe Torras retenia i que no pujaven mai a la Biblioteca. Eren els de Joan Maragall. L'amistat del Doctor Torras i En Maragall obligava a una certa circumspecció de llenguatge a la penya del Museu. Però En Maragall no era sant de la devoció d'aquells senyors. El Doctor Serra i Esturí deia que Maragall era un poeta panteista.

Un dia que Mossén Gudiol era fora de Vich va pujar a la Biblioteca, venint de veure el senyor Bisbe, Don Joan Maragall. Donava la mà a un seu fill

d'uns vuit o deu anys, que després he sabut que era En Joan Antoni, que uns anys després seria un excelent amic meu i havia de fer-me entrar a " La Veu de Catalunya." La primera pregunta d'aquell home aquí jo tan admirava fou per dirme que el nen tenia una petita molestia . Jo vaig indicar el lloc i ell mateix va acompanyar-lo. Després va voler donar un volt pel Museu. Desitjava tornar a veure la Santa Faç, atribuïda a Bermejo. Tot contemplant aquesta pintura em va demanar si podia tocar-la. Al·ludia rient a un rètol que hi havia allà aprop que deia: " Se prohíbe fumar y tocar los objetos." aquests rètols eren un record de la fundació del Museu. Els havia fet passar el sanyor Serra i Campdelacreu, " perquè el Museu semblés un museu de debó "-segons deia Mossen Gudiol-. Pintada sobre fusta i lluenta com un esmalt, la Santa Faç semblava que invitava a acariciar-la Don Joan Maragall ho va fer una estona. Passava els dits per les conques del rostre de Jesús com si li volgués tancar els ulls. I posant-li la palma de la mà al front, com es fa amb un malalt, va dir que semblava que, així coronat d'espines i ple de sang, hagués de tenir temperatura, però ja es veia, contemplant la serenor d'aquell rostre, que no era veritat que se l'emportés la febre. Finida la visita vaig acompanyar Don Joan Maragall i el seu fill al primer pis del palau. Vaig suposar que el Bisbe els havia convidat a dinar. Els llibres d'En Maragall no havien d'entrar a la Biblioteca fins que jo vaig

vendre a Mossèn Gudiol unes obres completes que havia guanyat en uns jocs florals. El Bisbe Torras encara era viu, però En Maragall ~~encara era no~~ ja era mort. Lectors del Dant, aquells bons senyors de la penya del Museu, havien situat el poeta Joan Maragall en una mena de llims entre els grans poetes que cal saber perdonar.

Aquesta fòbia contra les tendències de la literatura catalana dde començaments d'aquest segle era inspirada pel Canonge Collell. Personalitat molt forta tots els homes de la penya del Museu li anaven a remolc. Els mes joves que ell, que no havien tingut temps d'esser de l'"Esbart de Vich," havien, qui mes qui menys, anat a fer "esbartades" a la Font del Desmai. En aquestes qüestions literàries i ortogràfiques, Mossèn Gudiol era el més apassionat. Home extraordinàriament vehement, s'adonava, potser mes que els altres, que les lletres vigatanes havien caigut de l'escambell des de la mort de Mossèn Verdaguer. Mossèn Gudiol era l'abanderat del "vigatanisme" i en aquesta obsessió potser superava al senyor Serra i Campdelacreu. Aquesta rebequeria contra les tendències literàries només equivalia a reconèixer que amb la mort de Mossèn Verdaguer l'Esbart havia quedat decapitat. El Canonge Collell no va saber fer de padri de la generació nova. Hi havia en la seva actitud davant dels poetes i escriptors joves un despit evident que cercava una compensació concedint el seu favor a les me-

diocritats que ençà i enllà descobria. Mossén Gudiol deia que el senyor Canonge només s'enamorava de poetes i escriptors que fossin "nois de bona casa," i això semblava cert. No em fa pas parlar el rencor perquè les activitats literàries de la meua petita i modesta penya eren un secret. El senyor Canonge només em coneixia com un aprenent de periodista i, per cert, que parlava molt bé de mi. Però jo em donava compte que en l'actitud de Mossén Collell enfront de la literatura de l'època hi havia molta amargor. De la lluita amb Mossén Verdaguer, ell n'havia sortit estabornit. No és pas cert que els últims homes de l'Esbart pretinguessin monopolitzar la literatura catalana, però l'alegria de veure que s'escrivía tant en català venia amargada per les tendències d'unes escoles que ells difícilment podien entendre. A més a conseqüència de l'afer Verdaguer, a Barcelona es feia ~~a Mossén Collell~~ un cert buit a Mossén Collell; i això afligia als que havien estat amics de Mossén Verdaguer i n'eren del senyor Canonge. D'aquesta qüestió jo no n'havia sentit parlar només per al·lusions. Per altra part és molt natural que no se'n parlés a la secretaria del Museu Episcopal. Tots aquells senyors havien estimat molt i estimaven el Bisbe Morgadas i Mossén Verdaguer i el Canonge Collell. La veritat sigui dita: els capellans de la penya del Museu no criticaven mai el Bisbe Morgadas ni el Bisbe Torras ~~sobre el cas Verdaguer~~. De l'opinió del Bisbe Torras sobre el cas

Verdaguer no en vaig poder saber mai res. Semblava que fos prohibit parlar d'aquesta tista historia. " Va esser una gran desgràcia " vaig sentir dir una vegada al Doctor Serra i Esturi. Un dia ,en derivar la conversa cap a aquest tema, Mossén Gudiol em va fer marxar de la Secretaria dient-me aue anés a la Biblioteca a fer paperetes del " Tirant lo Blanc." Sens dubte es va adonar que jo estava massa atent. " Anar a fer paperetes " era una feina meva regular,, però es convertia també en una feina de càstig que consistia a explorar la literatura catalana medieval i inventaris notariais de la Cúria Firmada, i consignar tot el que trobés sobre indumentaria i arts sumptuàries .

De l'opinió del Bisbe Torras sobre el cas Verdaguer no vaig sentir-ne parlar mai ni per al·lusions. La reserva sobre el cas Verdaguer era absoluta en aquella casa. Però quan vaig esser mes gran em vaig donar compte que el tema interessava moltíssim a Mossén Gudiol. Sortint del Museu, a l' hora de dinar, Mossén Gudiol i jo pujavem sovint a casa del Canonge Colléll a preguntar si l'endemà faria l'editorial de la " Gazeta ". Moltes vegades haviem entrat en aquell pis tant típic on va neixer Sant Miquel dels Sants i el senyor Canonge ens havia fet seure un moment davant la seva taula de treball. En aquestes ocasions , més d'un cop Mossén Gudiol se

li havia ofert per a posar-li en ordre els papers. Quan es parlava dels "papers" s'entenia l'enorme epistolari que Mossén Collell havia de tenir en els seus calaixos. I cada vegada insistia en la conveniència d'ordenar i conservar les lletres de Mossén Verdaguer. Mossén Gudiol m'havia dit moltes vegades que es volia apoderar de l'epistolari de Mossén Cinto. M'havia dit més: havia assegurat al Canonge Collell que seria conservat al Museu, "desat amb pany i clau," i que no se'n faria cap mal ús. Estava segur Mossén Gudiol que qualsevol dia surtiria de casa del Canonge amb el feix de cartes de Mossén Verdaguer. Un dia el Canonge Collell, ~~esset-hi~~ⁿ essent-hi jo present, va anunciar que havia començat a remenar calaixos. En sortint, Mossén Gudiol estava una mica preocupat pel fet que el senyor Canonge es volgués fer personalment aquesta feina. Em va dir que Mossén Trenyines (a la "Gazeta") signava sovint amb les inicials M.T., que volien dir: Mossén Terenyines) havia saquejat tot Vich i mig bisbat i no havia fracassat mai, però que aquesta era una gestió diplomàtica molt difícil. Uns quants dies després, tot pujant l'escala de casa el senyor Canonge, Mossén Gudiol em va dir que si teníem la sort que el senyor Canonge no ens obrís la porta ell mateix i podíem entrar cap a dins, li preguntaria si havia acabat l'endrega de papers. Havent entrat al seu despatx, com desitjàvem, quan es va haver parlat de si faria l'editorial de la "Gazeta" i de si jo l'hauria d'anar a recollir a quina hora, el senyor Canonge, com

si es temés l'ofensiva va ~~em~~prendre la qüestió dels papers i va dir que havia fet un "lligall" de l'epistolari de Mossén Cinto i senyalant un calaix de la taula de treball, va dir que allà el trobarien en cas que ell es morís. Mossén Gudiol va respondre que estava content de saber que havia classificat la paperalla i salvat l'epistolari de Mossén Cinto. En emprendre de nou la pujada del carrer de Sant Hipòlit, Mossén Gudiol va trencar el silenci dient: "Hauriem de preguntar als veïns si han vist sortir fum per la xemeneia del Canonge". I va afegir que tenia l'impressió que Mossén Collell havia destruït moltes lletres de Mossén Verdaguer. I va acabar dient exactament: "Ruc de mi: ja m'ho podia pensar".

Era la única vegada que Mossén Gudiol m'havia parlat clar sobre el cas Verdaguer. Estava tan cremat -com diuen a Vich- que no vaig pas gosar preguntar-li res. Temia que es penedís d'haver dit tant. Varem pujar el carrer de Sant Hipòlit i baixar per Plaça, cap al carrer Estret, mes depressa que mai, ell oferint el grandíols espectacle de sempre, amb el seu caminar de passos curts i rapidíssims, que de tant en tant perdien i reprenien el ritme, el cap alt sota aquells barretas, que es feia fer expressment, el mantou estés i voliant per fred que fés, subjectant-lo davant del pit una mà que tancava enérgicament com un fermall. Però les vegades que en el moment de separar-nos me l'havia mirat -jo que tant l'admirava- quan ell baixava el Pla de Santa Clara cap a la cante-

cantonada de la farmàcia del Doctor Martí Genís, contempla'l, lector, un instant i estigues segur que l'"adeu" que en va dir aquell dia era més sec que mai.

Segurament no s'equivacava pas de gaire Mossén Gudiol en sospitar que la xemeneia del senyor Canonge havia treballat de valent aquells dies. Uns anys mes tard, el Canonge Collell publicava a la Biblioteca d'autors vigatans un llibre titolat "Dulcis amicitia," en el qual és recullit l'epistolari de Mossén Verdaguer. En aquesta col·lecció de lletres de Mossén Verdaguer a Mossén Cullell hi ha llacunes inexplicables, obertes pel tiratge de la xemeneia del Canonge. Potser val més així. Probablement ni l'un ni l'altre hi haurien guanyat res amb la publicació íntegra de l'epistolari de Mossén Cinto. Però a Mossén Gudiol, que era un historiador de vocació apassionada, la crema de les lletres de Mossén Verdaguer li dolia moltíssim. A més de la passió de la història tenia la passió de la veritat nua i crua. Per alguna cosa a la portada del seu llibre "Nocions d'arqueologia sagrada catalana" hi figura la frase del salmista: "Emitte lucem tuam et veritatem tuam." Es l'home menys sinuós que he conegut i la seva franquesa era a vegades desconcertant. No és estrany que l'adverbi "absolutament," que ell deia amb una mena d'espignet, fos la paraula més frequent del seu vocabulari.

No obstant aquesta franquesa seva tenia un fre: la sotana. L'endamá de la

de la visita al senyor Canonge, bon punt vaig arribar jo a la Biblioteca em va dir textualment: " Tu, ahir, no vares veure res. I d'alló de la xemeneia, res, ho sents, Manel ? " Llavors jo, atrevint-me una mica, li vaig preguntar si li faria il·lusió escriure alguna cosa sobre el cas Verdaguer. Mossén Gudiol va respondre'm: " Porto sotana." Aquesta frase diu molt, encara que no permeti prejudicar res. En efecte: portava sotana i se'n sentia orgullós; portava sotana i, a la processó de Corpus anava prop de la Custòdia, amb sotana i manteu, portant el ciri del Bisbe, un ciri magnífic, tornejat, decorat amb or i pintat de tots colors.

Si no hagués portat sotana, Mossén Gudiol hauria estat l'home més indicat per a desembolicar l'història del cas Verdaguer. Tot el que es referia a Mossén Cinto l'interessava d'una manera extraordinària. Va ésser obra seva instal·lar al Museu una vitrina de records verdaguerians, vitrina que no sé perquè era col·locada a la sala que em deien de " les dones ". Ell m'havia promès traslladar els records verdaguerians a la sala dels manuscrits, però això comportava un gran remenament. Un dia -un quant temps després d'aquella visita al canonge Collell- aprofitant l'avinentesa de trobar-nos Mossén Gudiol i jo modificant la instal·lació de la vitrina verdagueriana vaig al·ludir a aquell " lligall " que segurament un dia figuraria en aquell lloc. I sospitant que l'ocasió es prestava a confidències em vaig atrevir a insinuar que un dels punts

del cas Verdaguer més interessants era l'actitud del Canonge Collell. Mossén Gudiol em va respondre que en opinió d'ell, el Canonge, com amic de Mossén Cinto del Bisbe Morgadas i del Marqués de Comillas, semblava l'home providencialment situat per a evitar que les coses anessin per mal camí. Tement haver dit massa va pretendre matar la conversa afegint-hi ^que no calia amoinar-s'hi. "Tot això hi perdrà la història"- vaig respondre jo. "La història -vare replicar Mossén Gudiol amb la riallada típica d'ell- la història ja l'escriu Mossén Güell". Al·ludia al celeberrim llibre de Mossén Güell contra el seu parent Mossén Cinto.

Això és tot el que vaig poder esbrinar a la penya del Museu sobre el cas Verdaguer. És clar que aquesta història del "lligall" no constitueix pas un indicatiu de l'opinió de Mossén Gudiol sobre el conjunt de l'afer Verdaguer, però fa molta llum sobre un dels personatges del drama que, encara que hi tingui un paper de segona categoria, podia exercir una influència pacificadora decisiva. En opinió de Mossén Gudiol, aquesta és la falla del Canonge Collell. Adhuc tenint present que en aquest plet el Canonge Collell es trobava entre dos amics s'arriba a la conclusió que la corda es va trencar per la part més flaca. Seria no conèixer Mossén Collell suposar que es va decantar de la banda del Bisbe Morgadas perquè l'havia fet canonge. En realitat sembla

que fou Mossén Verdaguer qui va endossar aquesta canongia al seu amic. Per altra part, el Canonge Collell, molt conegut a Roma i arreu d'Espanya, tenia més personalitat que el Bisbe Morgades i més d'una vegada havia refusat una mitra. El Canonge Collell es va posar al costat del Doctor Morgades perquè era el seu Bisbe. I encare que aquest Bisbe no hagués estat el fundador del Museu de Vich i el restaurador de Ripoll, el Doctor Jaume Collell hauria acatat sempre les decisions de l'autoritat eclesiàstica. En aquella Roma en miniatura del Vich del meu temps la jerarquia eclesiàstica era acatada tant per raons de disciplina com de bon gust. En aquest aspecte, el cas Verdaguer, es una flor que fa estiu.

Mantenir-se en una prudent neutralitat quan Mossén Verdaguer va cometre l'error d'acudir a la premsa de Barcelona per ~~seu~~ barallar-se amb el seu prelat és una actitud que si hagués estat possible hauria estat incorrecta. Però, en el Vich del meu temps, quan encara eren calentes les cendres de l'escàndol, tothom s'extranyava, igual que M. Gudiol, que el Canonge Collell no hagués fet valer la seva amistat entre el Bisbe i el Poeta conseguint que aquest no fos tan terc i el prelat tan sever. " Qualsevol s'hi fica entre un bisbe i un poeta " -em va dir, en una ~~en una~~ conversa tinguda a casa seva, Don Antoni D' Espona i de Nuix. Entre la gent responsable del Vich del meu temps tothom creia que

Mossén Verdaguer havia fet criaturades i havia mancat a la disciplina en esser ~~cri~~dat a l'ordre, però que la seva vida havia estat molt pura. El senyor Espona feia recalcar sempre que podia haver comés errors, però que " les seves mans sacerdotals eren pures." En canvi era general la creença-i aquesta opinió era l'opinió del senyor ~~Bisbe~~ Espona, que era el que m'havia fet més confidències-que l'autoritat eclesiàstica, tot i tenint raó, havia estat molt poc habil.

Mossén Cinto-deia el ^{no} senyor Espona-" era un gran home, però un home gran , sino una criatura." Tothom que hagi conegut Don Antoni d'Espona reconeixerà que aquest senyor parlava amb un gran rigor i que en les seves paraules no hi havia mai ni una gota de fel. El senyor Espona era incapaç de mancar el respecte a ningú. Per això doncs un gran valor a aquestes frases, la de les mans pures i la que califica de criatura a Mossés Cinto. Me les va dir la última vegada que el vaig veure. Ens varem trobar al claustre de la Catedral de Barcelona, i tot parlant-me del ~~Bisbe de Barcelona~~ Doctor Morgades bisbe de Barcelona, va vaig conduir la conversa cap a l'afer Verdaguer i llavors va dir-me que, en examinar el cas de Mossén Cinto, tinguéssim sempre present que ningú va sofrir-ne tant com el Bisbe Morgades. I a continuació va repetir la frase amb que , anys enrera, al jardí de casa seva, va comentar la duresa de la curia vigatana: " Latet anguis in herba." Però com en la conversa del jardí de casa seva, no va

voler dir com se deia l'escorçó que s'amagaba a l'herba. Es va defensar amb aquella rialla sacsejada que, en aquell moment, era una evasiva " Aquest anguis, porta solideo amb borla verda?" - vaig preguntar jo.. Rapidament el senyor Espona, sense dir-me ni si ni no, però continuant el procediment eliminatori, va replicar que no havia pas al·ludit al Canonge Collell. I va dir més : va dir que tots els amics del poeta i del Bisbe se n'havien refiat del Canonge, però que aquest home de " gest lleoní ", no va oficiar com a canonge, sino com un escolá d'amén." No calia demanar mes. El senyor Espona estava aturdit per les seves declaracions. Anem, anem, -va dir com Jacob-, que n'es de terrible ~~aque~~ aquest lloc. A Vich no hauriem gosat parlar així."

Des de llavors no he canviat de criteri sobre el cas Verdaguer. A Vich no hauriem gosat parlar així." La frase del senyor Espona expliava les reticències de la penya del Museu en temps del Bisbe Torras. El prelat era un altre, però el mecanisme humà del govern de la diòcesi era quasi el mateix. I aquest instrument era tan subtil que justificava aquella frase llatina: " Latet anguis in herba." Tan subtil que va poder amagar-se sempre entre la mitra del Bisbe i les ortigues del jardí del poeta. No obstant tot Vich el senyalava i el terror de la penya del Museu encara més. Dificilment un prelat podria trobar un conseller mes endurit per la moral jurídica, més aficionat a manar i a triom-

far. Si s'hagués proposat fer beure el calze del fel i vinagre al Bisbe i al Poeta no ho hauria fet millor. Més acostumat a transitar pels laberintes del Dret canònic i del Dret civil que pels vergers de la caritat, aquest senyor amb ànima de fiscal era, en el seu genere, l'home més estilitzat que he conegut. Tenia un extrany poder de fascinació i domini en aquells ulls que no abaixava mai, parlava amb una gran sobrietat i correcció amb una veu molt feble, era capaç de sostenir ~~un~~ mig somriure enigmàtic amb els llavis plegats mentre us escoltava, era secament cerimoniós, parc de gest i caminava dret com un cirrí. A la seva manera. És un ~~al·lelu~~ dels homes més artísticament acabats que he vist, però es quasi segur que ningú l'ha conegut intimament. " Quina eina ! " -deia un capellà amic meu que havia tingut la desgracia d'haver-hi de discutir. A l'altar feia gran efecte, i les plàtiques de comunió, els únics sermons que acceptava, eren una veritable meravella d'emoció de profunditat i d'elegància, sense cap mena d'efectisme, sense tremolors de veu, apenes sense retòrica. El Canonge Serra i Esturí, que era un home de lletres, deia que en tot el bisbat ningú parlava com aquest senyor. Va governar durant el pontificat de dos o tres bisbes i, quan la seva edat avançadíssima l'havia obligat a retirar-se, va morir assassinat durant la nostra guerra civil. A aquest home implacable, aquest estil de morir era el que menys podia ofendre'l i més li podia plaure. Segur que **va** remer-

caïr la Divina Providència per aquesta finesa. Podia haver comés errors, però havia merescut la confiança de tres bisbes. Jo sentia per ell una gran admiració i crec esser just en fer-li aquest retrat. ~~En el drama de Mossén Cinto~~

En el drama de Mossén Cinto, ningú no va estar a aa altura corresponent, ni el Bisbe i la Cúria, ni el Marqués de Comilles, ni els dos bándols que contempla- ven el trist espectacle. Fet i fet, Mossén Verdaguer, malgrat els seus errors, queda més grandíols que tots plegats.